

BANKA BİRLEŞMELERİNİN REKABET HUKUKU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ VE BANKA BİRLEŞMELERİNE REKABET KURULU TARAFINDAN VERİLECEK İZİN

Yazar: Asst. Prof. Dr. / Yrd. Doç. Dr. Seda Ş. Güngör¹

Öz

Bankalar anonim şirket olarak kurulmalarına rağmen, yapacakları birleşmeler Türk Ticaret Kanununa göre değil banka birleşmeleri için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yapılan özel düzenlemelere uyularak gerçekleştirilecektir. Bankaların birleşmeleri aynı zamanda Rekabetin Korunması Hakkında kanun hükümleri uygulanarak rekabet düzenini bozup bozmadığı açısından da denetime tabidir. Ancak bu denetimin bankalara uygulanabilmesi için 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu belli şartların gerçekleşmesini öngörmektedir. Bankacılık Kanununa göre bir bankanın dâhil olduğu birleşmenin Rekabet Kurumunun denetimine tabi olduğu tespit edildikten sonra söz konusu birleşme Rekabet Kanunu hükümleri uyarınca denetime tabi olup bu birleşme hakkında rekabet düzenini ihlal edip etmediği hususunda Rekabet Kurulu tarafından karar verilecektir. Çalışmamızda bankaların birleşmesinin bankacılık ve rekabet hukuku tarafından değerlendirilmesi yapılmış olup özellikle Rekabet Kanunu kapsamında bir birleşmenin tabi olduğu denetimin kapsamı ve aşamaları açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Banka, birleşme, rekabet hukuku, Rekabet Kurulu, Bankacılık Kanunu.

EVALUATION OF BANK MERGERS WITHIN THE CONTEXT OF COMPETITION LAW AND THE PERMIT WHICH WILL BE GIVEN TO PROPOSED BANK MERGERS BY THE COMPETITION BOARD

Abstract

Bank mergers, even though banks are established as corporations, will be accomplished not according to Turkish Commercial Code but by complying to some special arrangements done by Banking Regulation and Supervision Agency. Bank mergers are also subject to the control by the application of provisions on the Protection of Competition in order to determine if the order of competition is violated. However, as provided by Banking Law No. 5411, number of specific conditions should exist in the application of such control mechanism to banks. According to Banking Law, in a case which a bank merger is identified as subject to Banking Regulation and Supervision Agency, than such a merger is to be controlled by the provisions on the Protection of Competition, and the decision will only be made by the Competition Board with regard to if a violation has occurred or not with such merger. In our study: bank mergers are evaluated in terms of Banking Law and Competition Law; extent of the control mechanism which a merger is subject to and its stages are explained particularly within the context of Competition Law.

Keywords: Bank, merger, competition law, Competition Board, Banking Law.

1. Giriş

Bankalar, yasal olarak kendilerine tanınan yetkiyi kullanarak halktan topladıkları mevduatları kredi verme yoluyla piyasaya geri döndürmek suretiyle kar elde eden, anonim şirket şeklinde faaliyet gösteren, iktisadi kuruluşlardır. Bankalar işlem hacimleri itibariyle ülke ekonomisinin en temel taşlarını oluştururlar. Bankalar, diğer ticaret şirketleri gibi kar elde ederek malvarlıklarını artırmak ve piyasadaki rekabet ortamında yarışabilmek için büyümek ve gelişmek zorundadırlar. Bununla birlikte, bankaların, sahip oldukları mali gücün kaynağı ve büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda, özellikle kriz dönemlerinde güçlü ve güvenilir yapıda olmalarının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda Türk Bankaları, tüm dünyada faaliyet gösteren ve ürün çeşitliliği açısından oldukça geniş yelpazeye sahip bankaların bulunduğu bir pazara girecekler, aktif ve özkaynak büyüklüğü açısından kendilerinden daha büyük ve güçlü bankalarla rekabet etmek durumunda kalacaklardır. Rekabet gücünü arttırmak amacıyla özellikle kriz ortamında gereken büyüme ve gelişmeyi sağlayacak en etkili yollardan birisi birleşmedir (Güngör, 2011, s. 1).

Birleşmeye katılan bankaların, işletmeleri de dâhil olmak üzere, tüm malvarlıkları birleşeceği için birleşme sonucunda ortaya kendiliğinden birleşen bankalardan daha güçlü ve büyük bir banka meydana gelir ki bu durum bir şirket için en etkili büyüme yollarından birisidir. Aynı zamanda, bankaların birleşmeler gerçekleştirerek büyümeleri ve güçlenmeleri sektörde özellikle teknolojik alanda yaşanan hızlı ilerlemenin takip edilebilmesi için gerekli mali gücü oluşturur ve bu sayede bankalar uluslararası alanda da rekabet gücüne kavuşurlar.

¹ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesi, sedagungor@nku.edu.tr.

Son yıllarda dünya çapında bankaların bir dışsal büyüme yöntemi olarak birleşmeye sıkça başvurduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin tek pazar oluşturma çabaları ve buna bağlı olarak bankaların daha yoğun bir rekabetle karşı karşıya kalması karlılığı düşürücü bir etken olduğu için Avrupa'da bankalar artan rekabetten korunmak ve pazardan daha çok pay almak amacıyla birleşmeye yönelmişlerdir. Amerika'da ise bankaların eyaletler arasında bankacılık yapılmasını yasaklayan yasaları aşma isteği birleşme eğilimlerini başlatmış, bu yasalardaki yasaklayıcı hükümlerin 1984 yılından itibaren gevsemeye başlaması bu eğilimlerin hızlanmasına neden olmuştur (Çolak, Nisan 2000, s. 45). Bankalar arasındaki birleşmeler 1980'lere kadar daha çok bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerle sınırlı olarak gerçekleştirilmişken, 1980'lerin sonuna doğru bankalar arasında uluslararası ve sınır ötesi (cross border) birleşmelerin yapıldığı görülmüştür.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından önce yabancıların yönetiminde olan bankacılık alanında sıklıkla birleşmeler yaşanmıştır (Sümer, Eylül-Aralık 1999, s. 28). 1962-2001 yılları arasında batan, kapatılan ya da birleştirilen banka sayısı 40 olup, Cumhuriyet'ten 1970'li yıllara kadar, bankalar, tüm dünyada etkili olan ekonomik bunalım sebebiyle toplam altı birleşme yapmışlardır (Şahözkan, Kasım 2001, s. 34). 1980'li yıllarda gerçekleştirilen birleşmelerin altında yatan en önemli sebep, yaşanan ekonomik krizlerden dolayı durumları kötüleşen bankaları kurtarmak ve iflas etmelerini engellemek, dolayısıyla özellikle mevduat sahiplerinin bu yolla zarara uğramalarını önlemek olmuştur.

Bu dönemde yapılan birleşmeler hazine tarafından dikte edilen ve kamu bankalarının genellikle devralan konumunda olduğu zorunlu banka birleşmeleri şeklinde yapılmış ve bu sayede durumu bozulan bankaların iflas etmeleri engellenerek iflas sonucu ortaya çıkacak zararlar birleşme sayesinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (Fon) kanalı ile devlet üzerinden daha büyük bir kitleye kaydırılarak devralan bankanın bünyesinde bırakılmak suretiyle eritmeye çalışılmıştır (Sümer, Eylül-Aralık 1999, s. 29-30). Ekonomi bilimi açısından satın alma da bir birleşme şekli olarak kabul edilecek olursa BCI Intesa Bankası'nın Garanti Bankası'nın hisselerini satın alması örneğinde olduğu gibi stratejik amaçlı birleşmelere ancak 2001 yılında başlanmıştır.

2. Birleşme Kavramı

Hukuki açıdan birleşme kavramı ile iktisadi açıdan birleşme kavramı farklı şekilde ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. İktisadi olarak birleşme kavramı hukuki anlamda birleşmeye nazaran daha geniş bir içerik taşımaktadır. Şirketler için bir yeniden yapılanma yöntemi ya da dışsal büyüme yöntemi olarak görülen birleşme, iktisadi açıdan, iki veya daha fazla şirketin faaliyetlerinin ekonomik ve hukuksal açıdan bütün haline getirilmesi veya işbirliğine gitmeleri olarak tanımlanmıştır (Sarıkamış, 2003, s. 3).

Hukuki açıdan ise birleşme terimi, birleşme olgusunu içinde barındıran hukuki durumları anlatmak için kullanılmaktadır. Birleşme ile ilgili olarak en ayrıntılı düzenlemeler Ticaret Hukuku alanında şirket birleşmeleri ile ilgili olarak yapılmıştır. Şirketler için bir infisah sebebi olarak düzenlenmiş olan birleşme, Türk Ticaret Kanunu² (TTK)'nin "Şirketlerin Birleşmesi" üst başlıklı ve "Tarifi" kenar başlıklı 146. maddesinde "*Birleşme, iki veya daha fazla ticaret şirketinin birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmalarından veya bir yahut daha fazla ticaret şirketinin mevcut diğer bir ticaret şirketine iltihak etmesinden ibarettir*" şeklinde tanımlanmıştır. TTK'nun 146. maddesine karşılık gelen Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 136. maddesinde, birleşme, 146. maddeye nazaran biraz daha ayrıntılı şekilde düzenlenmiş ve söz konusu maddede birleşmenin türleri devralma ve yeni şirket kurulması yoluyla olarak belirtildikten sonra birleşmenin, devrolunan şirketin malvarlığı karşılığında, bir değişim oranına göre devralan şirketin paylarının, devrolunan şirketin ortaklarınca kendiliğinden iktisap edilmesiyle gerçekleşeceği düzenlemesi yer almıştır. Anılan madde şu düzenlemeyi içermektedir:

"(1) Şirketler; a) Bir şirketin diğerini devralması, teknik terimle "devralma şeklinde birleşme" veya

b) Yeni bir şirket içinde bir araya gelmeleri, teknik terimle "yeni kuruluş şeklinde birleşme", yoluyla birleşebilirler.

(2) 136 ilâ 158 inci maddelerin uygulamasında, kabul eden şirket "devralan", katılan şirket "devrolunan" diye adlandırılır.

(3) Birleşme, devrolunan şirketin malvarlığı karşılığında, bir değişim oranına göre devralan şirketin paylarının, devrolunan şirketin ortaklarınca kendiliğinden iktisap edilmesiyle gerçekleşir. Birleşme sözleşmesi 141 inci maddenin ikinci fıkrası anlamında ayrılma akçesini de öngörebilir.

(4) Birleşmeyle, devralan şirket devrolunan şirketin malvarlığını bir bütün hâlinde devralır. Birleşmeyle devrolunan şirket sona erer ve ticaret sicilinden silinir"

² Bu makalede kullanılan "Türk Ticaret Kanunu (TTK)" ile halen yürürlükte olan 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu; "Yeni Türk Ticaret Kanunu" ile 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girecek olan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ifade edilmiştir.

TTK'da birleşmenin tarifinin yapıldığı maddede, birleşmenin özelliklerini ortaya koyan bir tanım verilmemekte olup sadece birleşmenin yeni şirket kurulması ve devralma olmak üzere iki şekilde yapılabileceği açıklanmaktadır (Ayrıca anonim şirketler açısından bkz. TTK. m.451, 452). Ticaret Sicili Tüzüğü (TST)'nde yer alan birleşme tanımı, birleşmenin temel özelliklerini içeren ve TTK'nda yer alan tanımın eksik yönlerini gideren daha kapsamlı bir içerik taşımaktadır. TST'nün 79. maddesine göre birleşme, iki veya daha çok ticaret şirketinin aktif ve pasiflerini birleştirerek hükmi şahsiyetlerini sona erdirmek kaydıyla yeni bir ticaret şirketi meydana getirmeleri veyahut bir veya daha çok ticaret şirketinin hükmi şahsiyetlerini sona erdirip aktif ve pasiflerini mevcut diğer bir ticaret şirketinin aktif ve pasifleriyle birleştirip o şirkete katılmaları şeklinde olur.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ekonomi bilimi açısından birleşme sayılan her olay hukuki olarak birleşme olarak kabul edilmemekle birlikte hukuki açıdan geçerli her birleşmede ekonomik olarak birleşme durumu gerçekleşmektedir (Türk, 1986, s. 20). Ticaret hukuku açısından birleşmenin gerçekleşmesi için en az iki tüzel kişilikten birisinin ortadan kalkması ve birleşen şirketlerin malvarlıkları ile ortaklarının bir araya gelmesi mutlak şartlardan olmakla birlikte, iktisadi açıdan birleşmenin gerçekleşmesi için şirketlerin hukuki varlıklarını sona erdirmeden işletmeler düzeyinde bir araya gelmeleri yeterli olmakta hatta rekabetin sınırlandırılması amacıyla yapılan centilmenlik anlaşmaları ve karteller dahi birer birleşme şekli olarak nitelendirilmektedir (Güngör, 2011, s. 30).

Rekabet hukuku açısından ise birleşmenin ne şekilde gerçekleştiği önem taşımamaktadır. Rekabet hukuku açısından önemli olan husus, birleşme sonucunda ekonomik gücün tek bir elde veya merkezde yoğunlaşmasının (*concentrations*) ekonomik sonuçları ve piyasada meydana getireceği etkilerdir (Erdem, 2003, s. 29-31). Birleşme işlemi ekonomik gücün tek bir merkezde toplanması sonucunu doğurmakla birlikte, her zaman rekabet düzenini bozar nitelikte değildir. Ancak birleşme sonucu tekelleşme ve kartelleşmelerin oluşması halinde rekabet ortamının bundan etkilenmesi ihtimal dâhilinde bulunmaktadır. Rekabet hukuku açısından meydana getirdiği sonuçlar nedeniyle Avrupa Birliği müktesebatında "ekonomik yoğunlaşma" (Uyanış Rosner, 2001, s. 66) terimi ile de ifade edilen birleşmeye özel önem verilmiş ve birleşmelerin denetlenmesi özel ve ayrıntılı düzenlemelere tabi tutulmuştur.

3. Yasal Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde bankalar, kamunun korunması amacıyla, kuruluşlarından sona ermelerine kadar her aşamada emredici kurullarla düzenlenmiş, yoğun bir kamu otoritesi denetimine tabi tutulmuşlardır. Bankaların yapılarında değişiklik meydana getiren önemli işlemlerden birisi olan birleşme de aynı şekilde değerlendirilmiş ve bankaların birleşme işlemlerini düzenlemek amacıyla kendine özgü kurullar içeren düzenlemeler yapma yoluna gidilmiştir.

Konuyla ilgili düzenlemeler yapılan kadar bankaların zorunlu birleşme dışında kalan birleşme işlemleri TTK hükümleri uygulanarak gerçekleştirilmek zorundaydı. TTK'nda yer alan şirketlerin birleşmesine ilişkin düzenlemelerin özellikle birleşme prosedürü açısından bankaların birleşmesinde uygulanmasının oldukça masraflı ve güç olması sebebiyle TTK'nun uygulanacağı dönemde bankaların iradi olarak birleşme yolunu seçmedikleri tespit edilmiştir.

Bankaların birleşmesine ilişkin kuralları bankacılık hukukunda yapılan son düzenlemelerle uyumlu hale getirmek ve birleşmenin TTK'na göre yürütülmesinden kaynaklanan güçlükleri ortadan kaldırarak bankaları birleşme yapmaya teşvik etmek amacıyla 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 19. maddesi ile bankaların birleşmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun iznine bağlanmış ve aynı maddede bankaların birleşmelerinde TTK'nun uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Bankacılık Kanunu'nun 19. maddesi şu düzenlemeyi içermektedir: *"Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan birinin; diğer bir veya birkaç banka veya finansal kuruluş ile birleşmesi veya bütün aktif ve pasifi ile diğer hak ve yükümlülüklerini Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi, bütün aktif ve pasifleri ile diğer hak ve yükümlülüklerini devir alması veya bölünmesi ya da hisse değişimi Kurulun iznine bağlıdır. İzin tarihinden itibaren üç ay içinde ilgili bankaların yetkili organlarınca karar alınarak gerekli işlemlere geçilmediği takdirde, verilen izin geçersiz olur. Bankaların bu Kanun hükümlerine göre birleşme, bölünme ve devirlerinde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile devir veya birleşmeye konu bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının yüzde yirmiyi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 7, 10 ve 11 inci maddeleri hükümleri uygulanmaz. Birleşme veya devir işleminin kesinleşmesini müteakip, devredilen kuruluşun bütün aktif ve pasifleri ile diğer hak ve yükümlülükleri devralan bankaya geçer ve devredilen kuruluşun tüzel kişiliği sona ererek kaydı Ticaret Sicilinden silinir. Bu madde hükmünün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir".*

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) birleşme prosedürünü düzenlemek amacıyla kendisine verilen yetkiye dayanarak Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme, Hisse Değişimi Hakkında Yönetmeliği (RG T. 01.11.2006, S. 26333) (Yönetmelik, Yön.) düzenlemiştir. Yönetmelik'te sadece bankaların

birleşme, devir, bölünme ve hisse değişimine ilişkin kurallar getirilmiştir. Yönetmeliğin uygulanma alanı bankalar ve yeni banka kurulması yoluyla yapılacak birleşmelerde bankalar yanında finansal kuruluşlar ile sınırlıdır. Uluslararası hukukta sadece bankaların birleşme işlemlerini düzenlemek amacıyla kurallar getiren özel bir düzenleme yapılmış olduğu tespit edilememiştir. Bu sebeple Yönetmelik banka hukuku açısından önem taşımaktadır.

Bankaların birleşme ve devri yanında bölünme ve hisse değişimi hususları ilk defa Yönetmelik'te düzenleme altına alınmıştır. Yönetmeliğin amacı, bir bankanın diğer bir veya birden fazla banka veya finansal kuruluş ile birleşmesi veya bütün aktif ve pasifi ile diğer hak ve yükümlülüklerini diğer bir bankaya devretmesi, bütün aktif ve pasifleri ile diğer hak ve yükümlülüklerini devir alması veya bölünmesi ya da hisse değişimi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir (Yön. m.1). Bankacılık Kanunu'nun 71. maddesi hükümlerine göre hisseleri ve/veya yönetim ve denetimi Fona intikal eden bankaların birleşme, devir, bölünme veya hisse değişimlerinde bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz (Yön. m.2/2).

Bankaların birleşmeleri Bankacılık Kanunu ve Yönetmelik dışında Rekabetin Korunması Hakkında Kanun (RKHK) kapsamında gerçekleştirilecek ve rekabet düzenine olan etkileri değerlendirilecektir. RKHK hükümleri bankaların taraf olacakları her birleşmeye değil ancak belli şartları taşıyan birleşmelere uygulanacaktır. RKHK'nun, "Birleşme veya Devralma" kenar başlıklı 7. maddesinde rekabet düzenini ihlal eden birleşmeler tanımlanmış, 10. maddesi anlaşma, birleşme ve devralımların Rekabet Kuruluna bildirilmesinin, 11. maddesi ise bildirilmemesinin hukuki sonuçları düzenlenmiştir.

Bununla birlikte, rekabet hukuku açısından izne tabi birleşmenin hukuki açıdan geçerlilik kazanabilmesi için yapılması gerekli olan işlemlere ilişkin düzenlemeler RKHK'da yer almamaktadır. Rekabet Kurulu kendisine verilen yetkiye dayanarak 1997/1 sayılı "Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ"i (1997/1 sayılı Tebliğ) (RG T. 12.08.1997, S. 23078) yayınlamış ve Tebliğ'de geçerli bir birleşmenin şartlarını belirlemiştir. Bankaların birleşmesinde Tebliğ hükümlerine göre işlem yapılması gerekmektedir.

4. Rekabet Kurumuna Yapılacak İzin Başvurusu

A. İzne Tabi Birleşmeler

Bankacılık Kanunu ve Yönetmelik hükümleri uyarınca bankaların, teknik- hukuki anlamda, yeni banka kurulması yoluyla ve bir bankanın diğerine devri yoluyla olmak üzere iki türde ihtiyari olarak birleşmeler yapmaları mümkündür. Daha önce ifade edildiği üzere, ticaret hukukunda yer alan birleşme kavramı ile rekabet hukukunda yer alan birleşme kavramı kapsam ve anlam açısından farklı değerlendirilmektedirler.

RKHK kapsamında birleşme olarak değerlendirilecek durumların neler olduğu, Kanunun 7. maddesi ile 1997/1 sayılı Tebliğ'in 2. maddesinde hüküm altına alınmıştır. RKHK'nun "Birleşme veya Devralma" kenar başlıklı 7. maddesi şu hükmü içermektedir:

"Bir ya da birden fazla teşebbüsün hâkim durum yaratmaya veya hâkim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması hukuka aykırı ve yasaktır.

Hangi tür birleşme ve devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Kurula bildirilerek izin alınması gerektiğini Kurul, çıkaracağı tebliğlerle ilan eder" düzenlemesini içermektedir.

1997/1 sayılı Tebliğ'in "Birleşme veya Devralma Sayılan Haller" kenar başlıklı 2. maddesinde ise aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

"Aşağıdaki hususlar, Kanunun 7 nci maddesi çerçevesinde teşebbüsler arası birleşme ve devralma kabul edilerek bu Tebliğ kapsamında sayıldığından, bunlar hakkında Tebliğ'in 4 üncü maddesindeki koşullara bağlı olarak Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gerekir.

a) Bağımsız iki veya daha fazla teşebbüsün birleşmesi.

b) Herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün malvarlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları devralması veya kontrol etmesi.

c) Amaçlarını gerçekleştirmek üzere işgücü ve malvarlığına sahip olacak şekilde bağımsız bir iktisadi varlık olarak ortaya çıkan ve taraflar arasındaki veya taraflarla ortak girişim arasındaki rekabeti sınırlayıcı amacı veya etkisi olmayan ortak girişimler (joint-venture).

Bu Tebliğ bakımından kontrol, ayrı ayrı ya da birlikte, fiilen ya da hukuken bir teşebbüs üzerinde belirleyici etki uygulama olanağını sağlayan haklar, sözleşmeler veya başka araçlarla ve özellikle bir teşebbüsün malvarlığının tamamı veya bir kısmı üzerinde mülkiyet veya işletilmeye müsait bir kullanma hakkıyla veya bir teşebbüsün organlarının oluşumunda veya kararları üzerinde belirleyici etki sağlayan haklar veya sözleşmelerle meydana getirilebilir.

Kontrol hak sahipleri ya da bir sözleşmeye göre hakları kullanmaya yetkili kılınmış olan veya böyle bir hak ve yetkisi olmamakla birlikte fiilen bu hakları kullanma gücüne sahip olan kişiler veya teşebbüsler tarafından elde edilmiş kabul edilir”.

RKHK. m. 7'de hangi işlemlerin birleşme ve devralma olarak nitelendirilebileceği belirtilmiş olmakla birlikte bu maddede gösterilen yöntemler haricinde bir yöntemle de kontrolün sağlanması mümkün olup rekabet hukuku anlamında bir birleşmeden bahsedebilmek için bir işletmenin kontrolünün ya el değiştirmesi ya da şekil değiştirmesi gerekmektedir (Esin & Lokmanhekim, 2003, s. 115-116). RKHK'nun 7. maddesi ile 1997/1 sayılı Tebliğ'in 2. maddesinin 1. fıkrasında yer alan düzenlemeler doktrinde yer alan görüşlerle birlikte değerlendirildiğinde rekabet hukuku açısından birleşme kavramının TTK'nda ve Bankacılık Kanunu'nda yer alan teknik hukuki anlamda birleşmeden çok daha geniş bir anlam taşıdığı ve ekonomik gücün belirli bir yapı içerisinde merkezileşerek yoğunlaşmasını ifade ettiği görülmektedir (Erdem, 2003, s. 42). Rekabet hukuku açısından birleşme kavramının içine, TTK'na paralel olarak, yeni kuruluş yoluyla ve devralma yoluyla birleşmelerin yanında devralma kavramının kapsamına malvarlığı, ortaklık payı ve yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçların devrolunması veya kontrol edilmesi işlemlerinden hepsi girmektedir.

RKHK ve 1997/1 sayılı Tebliğ uyarınca birleşme sayılan bir durumda birleşmeye katılan teşebbüslerin Rekabet Kurulunun denetimine tabi tutulabilmesi için öncelikle her birinin bağımsız olması gerekir. Burada kastedilen hukuki değil ekonomik anlamda bağımsızlıktır, müşterek bir konzerne dâhil olan veya başka şekillerde birbirlerine bağımlı olan teşebbüsler arasındaki bir birleşme 1997/1 sayılı Tebliğ anlamında bir birleşme olarak değerlendirilemez (Uyanış Rosner, 2001, s. 172). Özellikle bankalar ve finansal kuruluşlar arasında gerçekleştirilecek yeni banka kuruluşu yoluyla birleşmelerde, finansal kuruluşun birleşeceği banka ile aynı ekonomik birlik içinde olması durumunda, birleşme Rekabet Kurulunun denetimine tabi olmayacaktır (Güngör, 2011, s. 140).

Konuyla ilgili olarak, Rekabet Kurulu, Citibank N.A.'nın Citibank A.Ş.'de sahip olduğu hisselerin tümünün Citibank Overseas Investment Corporation tarafından devralınması işlemine izin verilmesi talebiyle kendisine yapılan başvuru üzerine verdiği 15.07.2004 tarih, 04-47/613-150 sayılı kararında şu açıklamaları yapmıştır:

"Bildirime konu devir işlemi, bildirim formunda da belirtildiği üzere kendisi ile aynı ekonomik birlik içerisinde yer alan Citibank N.A.'nın, Citibank A.Ş.'de sahip olduğu hisselerin Citibank Overseas Investment Corporation tarafından devralınmasıdır. Dolayısıyla anılan işlem grup içi bir devir işlemi olup, Citibank A.Ş. açısından kontrol değişikliği meydana gelmemektedir. Bu nedenle bildirim konusu işlemin, 1997/1 sayılı Tebliğ'in hangi hallerin birleşme veya devralma sayılacağına belirlendiği 2/1. maddesinin (b) bendi ve dolayısıyla anılan Tebliğ kapsamında bir devralma işlemi olmadığı anlaşılmıştır. Düzenlenen rapora ve dosya kapsamına göre; Citibank N.A.'nın Citibank A.Ş.'de sahip olduğu hisselerin Citibank Overseas Investment Corporation tarafından devralınması işleminin adı geçen şirketlerin aynı ekonomik birlik içinde bulunmaları nedeniyle, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesi ve bu maddenin son fıkrasına dayanılarak çıkarılan 1997/1 sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ kapsamında olmadığına oyçokluğu ile karar verilmiştir" (www.rekabet.gov.tr).

Bağımsızlık saptandıktan sonra birleşmeyi gerçekleştiren teşebbüslerin toplam pazar paylarının ülkenin tamamında veya bir bölümünde, ilgili ürün piyasasının % 25'ini aşmış veya bu oranı aşmasa bile toplam cirolarının yirmibeş trilyon Türk Lirası'nı geçip geçmediği tespit edilecektir (1997/1 sayılı Tebliğ m.4). Mali kuruluşlar için ciro eşliğinin nasıl hesaplanacağına ilişkin düzenlemeler, 1998/6 sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (RG T. 18.11.1998, S. 23527) ile 1997/1 sayılı Tebliğe eklenmiştir.

Birleşmelerin denetime tabi olup olmayacaklarının tespiti için 1997/1 sayılı Tebliğ'de "pazar payı" ve "ciro" olmak üzere öngörülen iki ayrı eşik değere Bankacılık Kanunu'nun 19. maddesi, banka birleşmeleri için üçüncü bir eşik değer eklemiştir (Bafra, 2009, s. 126). Birleşmeye katılan kuruluşların yapacakları ihtiyari birleşmelerin Bankacılık Kanunu'nda tespit edilen eşik aşmaları halinde söz konusu birleşmeler için RKHK ve 1997/1 sayılı Tebliğ kapsamında izin alınması gerekmektedir.

Bankaların sermayeleri ve ciro miktarlarının büyüklüğü sebebiyle 1997/1 sayılı Tebliğ'de yer alan ciro eşliğini aşamamalarının pratikte imkânsız olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bankalar arası yapılacak bütün birleşmeler için Rekabet Kurulundan izin alınması gerekeceği sonucuna varılır. Bununla birlikte ciro eşliğinin aşılmış aşılmadığının tespiti yeterli olmayıp birleşme, ancak Bankacılık Kanununun 19. maddesinde belirtilen eşliğin aşılması halinde Rekabet Kurulu tarafından izin şartlarını taşıyıp taşımadığına ilişkin incelemeye tabi tutulacaktır.

Bankacılık Kanunu 19. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesine göre: "...birleşmeye konu bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının yüzde yirmiyi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu'nun 7, 10 ve 11. maddeleri hükümleri uygulanmaz". Maddede "birleşmeye konu bankaların" aktifleri göz önünde bulundurularak RKHK'nun uygulanıp uygulanmayacağına belirleneceği belirtilmekle birlikte yeni banka kurulması yoluyla gerçekleştirilecek birleşmelerde finansal kuruluşların da birleşmeye katılabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda eğer birleşme bir banka ile bir finansal kuruluş arasında gerçekleşecek ise birleşmenin tarafı finansal kuruluşun toplam aktiflerinin yüzde yirmilik orana dâhil edilerek birleşme hakkında değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Bankacılık Kanunu'nda yer alan sektör sözcüğü ile hangi sektörün anlaşılması gerektiği açıkça ifade edilmemiş olsa da bankaların tümünü kapsayan bankacılık sektörünün anlaşılması gerekmektedir, çünkü RKHK'nun kastettiği rekabet alanı bankacılıktır (Taşdelen, 2006, s. 295). Birleşme izninin talep edileceği kurum, rekabetçi ortamın sağlanması ve korunması amacıyla kurulmuş, özerk yapıda bir kamu kurumu olan (bağımsız idari otorite) Rekabet Kuruludur.

Rekabet Kurulunun verdiği kararlarda (Rekabet Kurulu K. 05-32/437-102, T. 17.5.2005; K. 05-12/144-51, T. 3.3.2005) "devir" işlemini 4389 sayılı mülga Bankalar Kanunu ve Bankacılık Kanunu ile Yönetmelikten farklı değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu kararlarda, Rekabet Kurulunun "devir" işlemini birleşmenin bir türü olan devralma olarak değil, rekabet hukuku açısından malvarlığı, ortaklık payı ve yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçların devrolunması veya kontrol edilmesi durumlarını kapsayan bir işlem olarak değerlendirdiği ve üst eşliği bu şekilde değerlendirilen devirlere de uyguladığı görülmüştür.

Rekabet Kurulu, Çukurova Grubu şirketleri ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun Yapı Kredi Bankası A.Ş.'de sahip olduğu toplam %57,4 oranındaki hissenin, Koçbank A.Ş. tarafından devralınması işlemine izin verilmesi talebi için verdiği 17.8.2005 tarihli 05-52/795-215 sayılı kararında, aşağıda yer alan hukuki değerlendirmeyi yaparak izin talep edilen işlemin, 4389 sayılı mülga Bankalar Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca, bankacılık faaliyetleri açısından RKHK kapsamında bir işlem olmadığına karar vermiştir. Rekabet Kurulunun hukuki değerlendirmesi aşağıda yer alan şekildedir:

"Bildirim konusu, Koçbank'ın, Çukurova Grubu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun Yapı Kredi Bankası'ndaki toplam %57.4 oranındaki hissesini devralması işlemine izin verilmesi talebinden ibarettir. Neticede, Koçbank devredilen şirketin kontrolüne sahip olacaktır. Buna göre, anılan işlem, 1997/1 sayılı Tebliğ'in birleşme ve devralma sayılan hallerin belirlendiği 2. maddesinin (b) bendinde, "Herhangi bir teşebbüsün ya da ikisinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları devralması veya kontrol etmesi" olarak tanımlanan bir devralmadır.

Öte yandan, 1997/1 sayılı Tebliğ'in 4. maddesi gereğince "Bu Tebliğ'in 2.maddesinde belirtilen bir birleşme veya devralma sonucunda birleşme ve devralmayı gerçekleştiren teşebbüslerin, ülkenin tamamında veya bir bölümünde ilgili ürün piyasasında, toplam pazar paylarının, piyasanın %25'ini aşması halinde veya bu oranı aşmasa bile toplam cirolarının yirmi beş trilyon Türk Lirası (yirmi beş milyon Yeni Türk Lirası)'nı aşması halinde Rekabet Kurulundan izin almaları zorunludur". Başvuru konusu işleme taraf teşebbüslerin, bankacılık sektörünün toplam aktifleri dikkate alınarak hesaplanan pazar payları toplamı %(...), 2004 yılı ciroları toplamı ise (...)- YTL'dir.

Bu bilgilere göre, Tebliğ'de düzenlenen ciro eşliği aşılmaktadır. Ancak bildirim konusu sektörü düzenleyen 4389 sayılı Kanun'un 18. maddesinin birinci fıkrası, "Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan birinin diğer bir veya birkaç banka ile birleşmesi veya borç, alacak ve mevduatını Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir Bankaya devretmesi, Kurulun iznine bağlıdır. Bankaların bu Kanun hükümlerine göre birleşme ve devirlerinde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile devir ve birleşmeye konu bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının yüzde yirmiyi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7, 10 ve 11. maddeleri hükümleri uygulanmaz." şeklinde düzenlenmiştir. Bildirime konu işlemde, tarafların tüm bankalar içindeki aktif büyüklükleri toplamı %(...) seviyesinde kaldığından, anılan işlemin, 4389 sayılı Kanun'un 18. maddesi gereğince Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gerekli bir işlem olmadığı kanaatine varılmıştır". Rekabet Kurulu K. 05-52/795-215, T. 17.8.2005 (rekabet.gov.tr).

Bafra (2009, s. 128), burada yukarıda belirtilen kararın 4389 sayılı mülga Bankalar Kanunu'nun 18. maddesi açısından pek isabetli olmadığını zira 18. maddede yer alan Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan birinin bütün borç, alacak ve mevduatını Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi ile kastedilen işlemin TTK anlamında devralma suretiyle birleşme olduğunu dolayısıyla somut olayda, mülga Bankalar Kanunu anlamında bir birleşme gerçekleşmediğini ve burada sadece % 57,4 oranında payın devralınması söz konusu olduğu için bu devralma işleminin anılan mevzuat hükmündeki eşik değer kapsamından değerlendirilmesinin mümkün olmayacağını belirtmiştir.

1997/1 Sayılı Tebliğ'in 3. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre tasfiye, infisah, ödeme güçlüğü, ödemelerin tatil edilmesi, konkordato, özelleştirme yapılması amacıyla veya benzeri bir nedenle ve Kanun gereği bir kamu kurum ve kuruluşu tarafından elde edilmesi şeklinde meydana gelen birleşme ve devralmalar için Rekabet Kurulundan izin alınması gerekmemektedir. Anılan düzenleme karşısında, BDDK'nun, Bankacılık Kanunu'nun 71. maddesinde yer alan durumların gerçekleşmesi şartıyla, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun kararı ile bir bankanın Fona devri halinde Rekabet Kurulundan izin alınmasına gerek olmamakla birlikte, Fona devir gerçekleştikten sonra, bu bankanın diğer bir banka ya da finansal kuruluşla gerçekleştireceği devir ve birleşmeler açısından izin alınması gerekmektedir (Güven, 2003 a, s. 34,41-42).

Amerikan Hukukunda idari olarak yapılan denetimlere ek olarak, birleşmeye katılan kuruluşların Hart-Scott-Rodino Kanunu (Hart-Scott-Rodino Act) uyarınca Federal Ticaret Komisyonu'na (Federal Trade Commission) ve Rekabet Kurumuna (The Antitrust Division) bir rapor sunmaları ve Kanun'da belirtilen süre boyunca birleşme işlemlerine ara vermeleri gerekmektedir. Raporlama ve bekleme sürecinin asıl amacı, inceleme yapmakla görevli olan Kurumların gerçekleşmekte olan birleşmenin Rekabet Yasası'nı ihlal edip etmediğine karar vermelerine ve gerektiği durumda, federal mahkeme kanalı ile ihtiyati tedbir konularak söz konusu faaliyetlerin tamamlanmasını engellemelerine olanak tanımaktır (Malloy, 2003, s. 125-126).

B. İzin İçin Başvuru Yapılması ve Verilecek Karar

Rekabet Kuruluna yapılacak bildirim birleşmenin gerçekleşmesinden önce yapılmalıdır. Erdem (2003, s. 143), birleşmeye ilişkin bildirim birleşme henüz proje aşamasındayken yapılmasının Rekabet Kurulunun izninden sonra oluşacak yeni şartlara veya verilen izinde yerine getirilmesi istenen koşullara göre birleşme işleminin tekrar gözden geçirilmesi tehlikesini beraberinde getirdiğini ve bu durumun birleşmeye katılan kuruluşlar için zaman ve para kaybına yol açabileceğini belirtmiştir. Bankacılık Kanunu'nda ve Yönetmelik'te, RKHK kapsamında iznin birleşmenin hangi aşamasında alınması gerektiği hususunda herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Rekabet Kurulunun birleşmeye ilişkin bütün hususları kapsayacak şekilde bir inceleme yapabilmesi açısından, iznin en erken birleşme sözleşmesi imzalandıktan sonra alınması uygun olacaktır.

Bildirim, 1997/1 sayılı Tebliğ'in ekinde yer alan bildirim formunun üç nüsha halinde doldurulması ile birleşmeye katılan kuruluşlar tarafından birlikte yapılacaktır, ancak taraflardan yalnız birinin yaptığı bildirim geçerli sayılır (1997/1 sayılı Tebliğ m.5/f.1, 3). Yukarıda yer alan eşikleri aşan bir birleşmenin geçerli olabilmesi Rekabet Kurulunun bu konuda sarih veya zımni bir karar vermesine (1997/1 sayılı Tebliğ m.5/f.6) bağlandığı için bildirim birleşmeyi askıda tutan bir etkisi olduğu söylenebilir (Güven, 2003 b, s. 454-456).

Rekabet Kurulu kendisine yapılan başvuruyu RKHK hükümleri ve 1997/1 sayılı Tebliğ'in "Birleşme ve Devralmaların Değerlendirilmesi" kenar başlıklı 6. maddesi çerçevesinde değerlendirir. Rekabet Kurulu, birleşme için izin başvurusunu RKHK. m.7/f.1 kapsamında iki aşamalı bir incelemeye tabi tutmalıdır (Erdem, 2003, s.116-117). Birinci aşamada bir hâkim durum varlığı veya güçlendirilip güçlendirilmediği araştırılmalı, eğer birleşme işlemi bir hâkim durum yaratmıyor veya mevcut bir hâkim durumu güçlendirmiyorsa işleme izin verilmelidir. Birleşme işlemi hâkim durum yaratıyor veya mevcut bir hâkim durumu güçlendiriyorsa ikinci aşamaya geçilerek birleşme ve devralma sonucu oluşan veya güçlenen hâkim durumun rekabet üzerindeki etkileri incelenecektir. Birleşme işleminin ülkenin tamamında veya bir bölümünde etkin rekabeti önemli ölçüde engellediğine karar verilmesi halinde RKHK'na aykırılık sebebiyle işleme izin verilmeyecek ve yasak bir birleşme işlemi meydana gelecektir. Birleşme işleminin etkin rekabeti engellemediği ya da önemli ölçüde engellemediği sonucuna varıldığı takdirde işleme izin verilmesi gerekmektedir.

Rekabet Kurulu incelemesini tamamladıktan sonra birleşmeye izin verdiğini açıkça bildirebileceği gibi, rekabet kurallarına aykırılık tespit ederse soruşturma başlatması ve soruşturma sonucunda birleşmeye yasaklaması da mümkündür (1997/1 sayılı Tebliğ m.6/son). Rekabet Kurulunun kendisine yapılan bildirim karşısında 15 gün zarfında herhangi bir işlem yapmayıp sessiz kalması halinde dosyada eksiklik olmaması koşuluyla, bildirim formunun Rekabet Kuruluna ulaştığı tarihten itibaren 30 gün sonra birleşmeye izin verilmiş sayılır (RKHK. m.10).

Birleşmeye izin verilmesi veya birleşmenin yasaklanması kararları haricinde Rekabet Kurulunun vereceği izni belli şart ve yükümlülüklerle bağlaması (1997/1 sayılı Tebliğ m. 6/f.3), birleşmenin RKHK hükümlerine aykırı olmadığına dair menfi tespit belgesi vermesi (RKHK. m.8) ve birleşmeye muafiyet

tanınmasına (RKHK. m.5) ilişkin kararlar vermesi de mümkündür. Kararın gerekçeli olması ve kararda hukuki dayanağın belirtilmesi gerekmektedir (RKHK. m.52).

Rekabet Kurulu kararları, tarafların ticari nitelikli sırlarını ifşa etmeyecek şekilde, Rekabet Kurumunun internet sayfasında yayınlanır (RKHK. m.53). Rekabet Kurulunun nihai kararlarına, tedbir kararlarına ve idarî para cezalarına ilişkin kararlarına karşı açılacak iptal davaları ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülecektir; kararlara karşı yargı yoluna başvurulması kararların uygulanmasını ve idarî para cezalarının takip ve tahsilini durdurmaz (RKHK. m.55).

C. İzin Alınmaması Halinde Uygulanacak Yaptırım

Rekabet Kurulu kendisine bildirilmeden gerçekleşen bir birleşmeyi öğrendiği zaman kendiliğinden inceleme yapacak ve birleşmenin RKHK. m. 7 çerçevesinde izin alınması gereken bir birleşme olmadığına karar verirse sadece bildirimde bulunulmadığı için RKHK'nda öngörülen para cezasını verecektir (RKHK. m.16/f.1-c; 11/f.1-a).

Bildirilmeyen birleşmenin RKHK. m.7 kapsamında bir birleşme olması durumunda ise Rekabet Kurulunun, para cezası ile birlikte, birleşme veya devralma işleminin sona erdirilmesine; hukuka aykırı olarak gerçekleştirilmiş olan tüm fiili durumların ortadan kaldırılmasına; şartları ve süresi Kurul tarafından belirlenecek şekilde ele geçirilen her türlü payın veya mal varlığının eğer mümkünse eski maliklerine iadesine, bu mümkün olmadığı takdirde üçüncü kişilere temlikine ve devrine; bunların eski malik veya üçüncü kişilere temlik edilmesine kadar geçen süre içinde devralan kişilerin devralınan teşebbüslerin yönetimine hiçbir şekilde katılamayacağına ve gerekli gördüğü diğer tedbirlerin alınmasına karar vermesi mümkündür (RKHK. m.11/f.1-b).

5. Sonuç

Bankalar ne kadar özel hukuk süjesi olarak varlıklarını sürdürseler de hem bankacılık alanında yapılan düzenlemeler hem de rekabet hukuku alanında yapılan düzenlemeler açısından yaptıkları işlemlerde oldukça yoğun bir denetime tabi tutulmaktadır. Bankaların birleşme işlemlerini ne şekilde gerçekleştirecekleri Bankacılık Kanunu ve bu Kanuna dayanılarak yürürlüğe sokulan Yönetmelik hükümleri uyarınca tespit edilecek ancak söz konusu düzenlemelerde yer almayan hususlarda anonim şirket olmaları dolayısıyla Türk Ticaret Kanununa başvurulacaktır. Rekabet hukuku açısından banka birleşmelerinin her birleşmede olduğu rekabet düzenini ihlal etmesi mümkündür. Bu ihlalin önlenmesi için denetimin yapılması ve birleşmenin izne tabi olup olmadığının tespiti şarttır.

Yukarıda da açıklandığı üzere bankaların taraf olacakları birleşmelerin denetlenmesi çeşitli şartların varlığına bağlıdır. Bu şartlar Bankacılık Kanunu ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda belirlenmiştir. Bu iki kanun ve konuyla ilgili içerdikleri düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Bankaların taraf olacakları bir birleşmenin rekabet düzenini ihlal edip etmediği hususunda her ne kadar Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve ilgili düzenlemeler uyarınca Rekabet Kurulu tarafından karar verilecek olsa dahi Bankacılık Kanununda yer alan ve çalışmamızda açıklanan eşik değer birleşmenin denetime tabi olup olmayacağı noktasında belirleyici rol oynamaktadır.

Kaynakça

- Bafra, E. (2009). **Rekabet Hukuku Açısından Banka Birleşmeleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çolak, Ö. F. (2000). **Bankacılık Sektöründe Birleşme Eğilimleri ve Türk Bankacılık Sektörü**. Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, s. 37-67.
- Erdem, E. (2003). **Türk ve AT Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralmalar**. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Esin İsmail G., Lokmanhekim T. (2003). **Uygulamada Birleşme ve Devralmalar**. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Güngör, Seda Ş. (2011). **Türk Hukukunda Bankaların Birleşmesi**. İstanbul: On İki Levha Yayınevi.
- Güven, P. (2003a). **Bankalar Arasında Gerçekleştirilen Birleşme ve Devralmaların ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Devredilen Bankaların Durumunun Rekabet Hukuku Açısından İncelenmesi, Ünal Tekinalp'e Armağan, C.II, s.27-45**. İstanbul.
- Güven, P. (2003b). **Türk Rekabet Hukuku ve Avrupa Birliği Hukukunda Birleşme ve Devralmaların Denetlenmesi**. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Malloy, P. M. (2003). **Principles of Bank Regulation**. St. Paul: Gale Cengage.
- Sarıkamış, C. (2003). **Şirket Birleşmeleri**. İstanbul: Avcıol Yayınevi.
- Sümer, H. (Eylül-Aralık 1999). **Türkiye'deki Banka Birleşmeleri**. Uzman Gözüyle Bankacılık, Yıl 7, S. 28-29.
- Şahözkan B. C. (Temmuz 2003). **Banka Birleşmelerinde Başarı Değerleme**. Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar, Yıl 40, S. 472.

Taşdelen, S. (2006). **Bankacılık Kanunu Şerhi**. Ankara: Turhan Kitapevi.
Türk, H.S. (1986). **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi**. Ankara: BATIDER.
Uyanış Rosner, F. (2001) **Türk Rekabet Hukukunda Birleşme ve Devralma Sayılan Haller ve İzne Tabi Birleşme veya Devralmaların Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**. İstanbul.
Rekabet Kurumu web sayfası: <http://www.rekabet.gov.tr>, (Çevrimiçi: 18.03.2011)